

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาแนวคิดคตินิถิตจักรวาลวิทยาในพระพุทธศาสนา
จากงานจิตรกรรมล้านนาเพื่อการสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัย

ผู้วิจัย : นายฉลองเดช ภูพานูมาต

สาขา : ภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงและสาละวินศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

: อาจารย์ ดร.สุนันทา เอี่ยมสำอางค์	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
: ศาสตราจารย์เกียรติคุณสุรพล คำวิหคกุล	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
: อาจารย์ ดร.ประมวล เพ็งจันทร์	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาถึงประวัติความเป็นมา ความเชื่อ เกี่ยวกับเรื่องคติจักรวาลวิทยาในพระพุทธศาสนา และศึกษาแนวคิด สัญลักษณ์ และรูปแบบทางศิลปกรรมของงานจิตรกรรมล้านนาที่สะท้อนคติจักรวาลวิทยาในพระพุทธศาสนา ตลอดจนตั้งแคะห้องค้ความรู้เกี่ยวกับคติจักรวาลวิทยาในพระพุทธศาสนาจากงานจิตรกรรมล้านนา นำมาเป็นแรงบันดาลใจและแนวทางในการสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัย เพื่ออนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมวิถีคิของชาวพุทธและเป็นสื่อศิลปะที่สะท้อนคุณค่าและความหมายของหลักพุทธธรรม ผลการวิจัยพบว่า คติจักรวาลวิทยาพุทธศาสนา คือ แนวคิดสำคัญที่ใช้อธิบายโครงสร้างทางจิตวิญญาณของมนุษย์ ด้วยการสร้างจินตภาพที่แสดงธรรมชาติฝ่ายนามธรรม โดยเทียบเคียงให้สอดคล้องกับธรรมชาติทางรูปธรรมจากโลกทัศน์ของคนในสมัยโบราณ ทั้งนี้ จักรวาลในคติความเชื่อของชาวพุทธ หมายถึง ปริมาณแห่งภพภูมิทั้ง ๓ หรือไตรภูมิ ได้แก่ กามภูมิ รูปภูมิ และอรุภูมิ ซึ่งเป็นการแสดงสถานะชีวิตของสรรพสัตว์ รวมทั้งรูปพรรณสัณฐานและองค์ประกอบของโลกจักรวาลทางกายภาพ ในบริบทของสังคมวัฒนธรรมล้านนา คติจักรวาลวิทยายังเป็นรากฐานสำคัญของภูมิปัญญาดั้งเดิม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพลังความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยการถ่ายทอดผ่านวรรณกรรม

และศิลปกรรม จากการศึกษาแนวคิด สัญลักษณ์ และรูปแบบทางศิลปกรรมของงานจิตรกรรม
ล้านนา พบว่า เนื้อหาเรื่องคติจักรวาลมีทั้งที่ปรากฏอยู่ในภาพเขียนเล่าเรื่องพุทธประวัติ ชาดก
วรรณกรรมพื้นบ้าน และสื่อความหมายด้วยรูปทรงสัญลักษณ์ รูปแบบและกรรมวิธีในการ
สร้างสรรค์งานจิตรกรรมล้านนามีลักษณะเด่น และสามารถสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์โดย
สัมพันธ์เชื่อมโยงกับงานศิลปกรรมแขนงอื่นๆภายในพุทธสถานล้านนาแบบเป็นองค์รวม ทั้งนี้
สัมฤทธิ์ผลของการสร้างสรรค์ ยังทำหน้าที่เป็นสื่อศิลปะที่สะท้อนความหมายอันลึกซึ้งของ
หลักธรรมในพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้นำความรู้ที่ได้รับจากการศึกษา มาเป็นแรง
บันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะร่วมสมัย รูปแบบศิลปะสื่อประสม และศิลปะแนวจัดวาง
โดยการตีความหมายจากแนวคิดคติจักรวาลวิทยาในงานจิตรกรรมล้านนา เพื่อการอนุรักษ์และสืบ
สานวัฒนธรรมวิถีคิด อันเป็นผลผลิตทางพุทธปัญญาของชาวพุทธ

The Title	: A Study of Buddhist Cosmology Conception in Lanna Paintings for the Creations of Contemporary Arts	
The Author	: Mr. Chalongdej Kuphanumat	
Program	: Mekong and Salween River Basins Regional Studies	
Thesis Advisors	: Dr. Sunanta Iemsam-arng	Chairman
	: Prof. Emeritus Suraphon Damrikul	Member
	: Dr. Pramuan Pengchan	Member

ABSTRACT

This research had the objectives to Study the history and beliefs related to Buddhist cosmology concepts as well as the symbols and art forms of Lanna paintings reflecting such concepts in order to synthesize the knowledge to create inspiration and guidelines for the creation of contemporary art as a mean of conserving and carrying on the culture of Buddhist thinking. This creative accomplishment is also an artistic medium profoundly reflecting the Buddhist teaching or Dharma. The result of the research showed that the Buddhist cosmology concept could be an important concept to explain human spiritual structure through imaginative creation of abstraction by comparing it to the corresponding concrete aspects of nature based on the view of the people in the past. The cosmology in Buddhist concept refers to the three worlds: the nether or sensual world, the corporeal world and the ethereal or formless world which indicates the status of all creatures, including the physical features and components of the universe or cosmos. In the Lanna social and cultural contexts, the cosmology concept has become an important basis of the old wisdom depicting their strong faith in Buddhism and the monarchy as seen in their literatures as well as arts. In the study of Lanna painting in terms of concept, symbol and art forms, it was found that the study of cosmology concept found in the paintings related to

the story of the Buddha, the Jataka, folk literature as well as that which is conveyed through forms, symbols and the creation techniques related to other kinds of art disciplines found in Lanna Buddhist sites in a holistic manner. The success in the creation also reflected the profound meaning of Buddhist Dharma. Moreover, the researcher was able to make use of the knowledge acquired from the study to be the inspiration of creating contemporary art works in the form of mixed media and installation through interpretation and carrying on the thinking culture which is the product of Buddhist intellect.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาจาก อาจารย์ ดร.สุนันทา เอี่ยมสำอางค์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ศาสตราจารย์เกียรติคุณ สุรพล คำริห์กุล และอาจารย์ ดร.ประมวณ เฝิงจันทร์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่ได้กรุณาให้ความรู้ คำแนะนำ คำปรึกษา และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆของเนื้อหาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มาโดยตลอดจนสำเร็จสมบูรณ์ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ปฐม พัวพันธ์สกุล ครูผู้มีความเมตตากรุณาเสียสละเวลา เพื่อให้คำปรึกษา แนะนำให้ความรู้ในด้านต่างๆเป็นอย่างดีตลอดมา

ขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ วิโชค มุกดามณี ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาได้รับเป็นประธานสอบวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ วิจิต ชมทวีวิรุฒม์ ที่กรุณาได้รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และให้คำแนะนำในการศึกษาวิจัยสร้างสรรค์ศิลปะ

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ในสาขาภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและสาละวินทุกท่าน ที่กรุณาให้ความรู้ และคำแนะนำ อันเป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณคุณแม่นุญศิริ คุณานูมาต คุณสุจิตใจ สาครอร่ามเรือง คุณมาติน มุกดา คุณนงนิตย์ เจริญ และสมาชิกทุกคนในครอบครัวที่ให้ความรักความเมตตา กำลังใจ และความช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้

ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาณุพงษ์ เลาหสม แห่งภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่กรุณาให้ความรู้และข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์เสมอมา และขอขอบคุณอาจารย์ ดร.วิศิษย์ คิคคำส่วน อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม ที่กรุณาช่วยปริวรรตคัมภีร์อักษรธรรมล้านนาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร. ทิพวรรณ ทั้งมั่งมี ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในทุกๆด้าน แก่ผู้เขียนตลอดมา และท้ายที่สุด ค.ช.มินเมฆ คุณานูมาต ซึ่งเป็นกำลังใจอันสำคัญ เพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี